

*Асатуров Сергій Костянтинівич,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

*Шахноза Мумінова,
асистентка Департаменту дослідження миру та
конфліктів Університету Миру (Коста-Ріка)*

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО РОБОТИ ІЗ КОЛЕКТИВНОЮ ПАМ'ЯТТЮ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Метою дослідження є аналіз потенціалу зокрема освіти як простору для етичного переосмислення колективного досвіду в умовах постконфліктного або

воєнного суспільства. У роботі використано методи компаративного аналізу, аналізу дискурсу та тематичного аналізу академічних джерел і практик меморіалізації. Досліджено феномен обраної травми як складової колективної пам'яті, що впливає на формування ідентичності соціальних груп у контексті травматичного минулого. У результаті дослідження узагальнено сучасні підходи до викладання складного минулого, проаналізовано міжнародний досвід (Німеччина, Руанда, Південна Африка, Ізраїль/Палестина) та здійснено аналіз українського контексту: пам'яті про, Бабин Яр, Чорнобильську катастрофу, Волинську трагедію та сучасну війну Росії проти України. Окрему увагу приділено термінам «обрана слава» та «важка спадщина» як ключовим поняттям у формуванні наративів гордості й відповідальності. Запропоновано, у тому числі, педагогічні підходи до роботи з темами, що викликають емоційний спротив або замовчування, з метою формування культури миру, критичного мислення та емпатії в освітньому процесі. Результати дослідження можуть бути використані у сфері педагогіки миру, громадянської освіти, формальної та неформальної освіти, зокрема в Україні, а також у контексті післявоєнного відновлення системи освіти.

У ХХ–ХХІ століттях травматичне минуле стало одним із центральних чинників формування колективної ідентичності. Пам'ять про великі втрати, несправедливість, геноциди, війни й окупації формує моральні орієнтири спільнот, визначає рамки «свого» та «чужого», і часто використовується як засіб мобілізації. Водночас, така пам'ять може бути як джерелом солідарності, так і підґрунтям для конфліктів, поляризації та політичної інструменталізації.

У цьому контексті особливої ваги набуває поняття обраної травми – історичного досвіду, що став символічним ядром колективної ідентичності й передається з покоління в покоління як знак спільного болю, втрати або приниження. Поруч із ним функціонує і поняття обраної слави, яке репрезентує ідеалізоване героїчне минуле, що також конструює національні наративи. Крім того, багато суспільств мають справу з так званою важкою спадщиною (*difficult heritage*) – спадком, що несе моральний тягар: участь у злочинах, колаборацію, насильство або політичне наслідування репресивних режимів. Саме робота з цими аспектами пам'яті є особливо чутливою, але необхідною для сталого миру.

Особливістю українського контексту є те, що пам'ять про травму, славу і важку спадщину переплетені, формуючи складне поле ідентичності. Серед таких наративів – пам'ять про трагедію Бабиного Яру, Волинську трагедію, Чорнобильську катастрофу, радянську участь у війні, суперечливу пам'ять про УПА та сучасну війну Росії проти України.

Водночас, замовчування важкої спадщини – з морально незручними, суперечливими або репресивними сторінками історії – може призводити до відтворення небезпечних наративів і моделей поведінки. Відсутність публічного осмислення колективної відповідальності, участі у злочинах чи толерування насильства створює сприятливий ґрунт для нових форм виключення, ксенофобії, авторитарного мислення та циклів помсти. Саме в умовах війни та наративної поляризації особливо важливо знаходити освітні формати, в яких можливо

безпечно, етично й критично працювати з пам'яттю не лише про жертву, а й про провину – індивідуальну, колективну, структурну.

Утім, як травма, слава, так і важка спадщина можуть виконувати суперечливі функції: зміцнювати цінності гідності та опору або ж – поглиблювати образ ворога, сприяти виключенню та новим формам насильства. Саме тому постає потреба в освітньому підході до пам'яті, що дозволяє не лише зберігати й передавати історичний досвід, а й критично його осмислювати, створювати простір для емпатії, діалогу та примирення.

Це і визначає актуальність запропонованої статті – дослідити можливості освіти як етичного та трансформаційного інструменту роботи з обраною травмою, обраною славою та важкою спадщиною у контексті українського суспільства, що переживає війну та шукає мирні горизонти майбутнього.

Як бачимо, пам'ять – це не лише спосіб згадувати, а й інструмент будувати майбутнє. Обрана травма, обрана слава та важка спадщина – це три глибоко вкорінені складові колективної ідентичності, які мають потенціал як об'єднувати, так і роз'єднувати спільноти. Освіта здатна стати тим простором, де пам'ять не використовується для підкріплення ворожнечі чи виправдання насильства, а перетворюється на етичний ресурс осмислення, діалогу та співпереживання.

Саме в умовах війни та глибокої трансформації українське суспільство отримує шанс не просто переосмислити окремі історичні події, а навчитися говорити про них чесно, багатоголосо, з повагою до складності. Це особливо стосується тем, що досі залишаються болісними, суперечливими або замовчаними. Відкритість до важких питань не послаблює націю – навпаки, робить її зрілою, відповідальною, живою.

Освітні практики, які дозволяють працювати з колективною пам'яттю критично, етично та інтерактивно, мають стати частиною сталого миру, який народжується не з забуття, а з глибокого прийняття власної історії – такої, якою вона була. І саме тут – на перетині пам'яті та освіти – зароджується простір для примирення, співжиття та майбутнього, вільного від повторення старих помилок.

Література:

1. Bahinskyi, A.(2020). Mechanism soft ransitional just iceinover coming the consequenceso farmed conflict. National Technical University of Ukraine Journal. Political science. Sociology. Law, 1(45), 14-18. [doi: 10.20535/2308-5053.2020.1\(45\).226354](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2020.1(45).226354)
2. Hirsch, M. (2012). [The generation of postmemory. Writing and visualculture after the holocaust.](#) New York: Columbia University Press
3. Plakhotnik, O. (2022). Ukrainian identity and memory politics: Between trauma and heroization. Commons: Journal of Social Critique. <https://commons.com.ua/uk/ukrayinska-identichnist-ta-politika-pam-yati/>

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ**

**Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук**

**ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ім. І.Ф. КУРАСА НАН УКРАЇНИ**

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ЯГЕЛЛОНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Республіка Польща)

ФОНД ГЕРДИ ХЕНКЕЛЬ (Німеччина)

УНІВЕРСИТЕТ МАЙНЦА ІМЕНІ ЙОГАННА ГУТЕНБЕРГА (Німеччина)

КАГУЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ П. ХАШДЕУ (Молдова)

МУЗЕЙ КАРОЛЯ І В БРАЇЛІ (Румунія)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ:
СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

10 квітня 2025 р.

м. Київ

Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи / за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 10 квітня 2025 р. Київ, 2024. 357 с.

Збірник наукових праць укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи», яка була організована кафедрою міжнародних відносин і суспільних наук гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України 10 квітня 2025 р. Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямками роботи конференції і охоплює широке коло питань щодо витоків, традицій, розвитку та перспектив української дипломатії; аналізу стану дипломатії в умовах сучасних глобальних викликів та стратегічних пріоритетів світової, європейської та вітчизняної дипломатії в умовах російсько-української війни.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх хто цікавиться питаннями сучасних міжнародних відносин та розвитку української дипломатії.

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 10 від 16.05.2025 р.).

Редакційна колегія:

Ткачук В.А., д-р екон. наук, проф. (голова);
Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф. (співголова);
Тонха О.Л., д-р сільгосп. наук, проф. (голова);
Любовець О.М., д-р істор. наук, проф.
Харченко С.В., д-р філол. наук, проф.
Хвіст В.О., канд. іст. наук, доцент

Відповідальна за випуск докт. іст. наук, проф. Любовець О.М.

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.

Передруковувати опубліковані в збірнику наукових праць матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.